

İnadına Seviyoruz: Gezi'nin Gölgesinde *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ü Okumak

Müge Atala

I. Giriş: Belden Aşağı, Belden Aşağı Değildir (#cift DusunAKP)

Sonlarını hazırlayacak, daha doğrusu nihai yenilgiyle başa döndürecek sürece yakın günlerden birinde buluştukları saklı odada yan yana, çıplak uzanan ikilinin arasında, içinde yaşadıkları sistemin devrilmesiyle ilgili konuşmadan alıntıdır:

[Winston:] “[...] Kendi hayatımız süresince bir şey değiştirebileceğimizi sanmıyorum. Ama küçük başkaldıran gruplar birleşip büyüebilir ve bizden sonra gelen kuşaklar, bizim bıraktığımız yerden devam edebilir.”

[Julia:] “Gelecek kuşak beni ilgilendirmiyor. Tek ilgilendiğim kendimiz.”

[Winston:] “Sen yalnızca belden aşağıyla başkaldırıyorsun.” (Orwell pdf, 53)

Erich Fromm'un süregelen savaş manyağı dünya düzenine bir “uyarı”¹ (Fromm 1983, 257) olarak nitelediği kitabında -George Orwell'in 1949 basım tarihli *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'üdür bu kitap- geçen bu kurmaca konuşma, 2013 Haziranına ta yıllar öncesinden ayar vermişti resmen. Dava aynı davaydı: içinde bulunduğumuz sistemi nasıl devirebilirdik? Ama muazzam bir farkla: 1984'te iki kişi arasındaki alevlenen dava bir yere sıçramadan söndürülürken, 2013'te insanlar, tıkdıkları odalarından yığınlar halinde meydanlara döküldüler ve “belden aşağısını” zorlamasız bir zerafet ve keskin bir mizahla konuşarak gelecek kuşağa olağanüstü bir miras bıraktılar. Türkiye'de meydana gelen ve onbinlerin katıldığı isyan, bir sözcükle belleklere kazındı: Gezi.

Bir anti-ütopya kurgulayan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün birçok kez sahiden varmışçasına dilimizde dolaşımını sürdüren Büyük Birader'i, ancak sevmekten tüm kalbiyle vazgeçtiğine ikna olduğu an Winston'u topluma geri tükürdüğünde, bize basit olduğu kadar ürpertici bir savı ve bu savın sahiden varlık bulduğu anlarını hatırlatır: kapitalist düzen, ancak bir yerinden metalaştırabildiği kadarıyla sevmeye, sevme biçimlerine ve bu biçimlerin tezahürlerine tolerans gösterir. Gerek AKP iktidarının son yıllarda gittikçe alenileşen vahşi söylemi, gerekse bu söylemi kâh açıktan dillendiren, kâh olması gerekenmiş gibi sessizce onaylayan penguen medyası; sevme tezahürlerinin, Gezi'yi ve Gezi sonrasında gelişen (ve bazı yönlerden Gezi'nin artçıları olarak nitelenebilecek) isyanları bastırmada, gayri-meşrulaştırmada ve hatta şeytanlaştırmada kilit konuma sahip olduğunu kanıtlar niteliktedirler.

Bu makalede, George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanı ışığında Gezi isyanı değerlendiriliyor. Romanın yakın okuması, hayaleti adeta ete kemiğe büründürmüş bir isyanı ve etrafında oluşan isyan kültürünü doğrudan ve fazlasıyla ilgilendiren bir unsura odaklanıyor: sevme. Bu bağlamda makale, sevmenin kendisi için sevme, bir başka deyişle araçsallığından olabildiğince arındırılmış olduğu konusunda ikna edici sevme tezahürlerinin, kapitalist ve üstelik muhafazakâr bir siyasi yapılanmayı nasıl can evinden vurduğunu Gezi örneğiyle gözler önüne sermeyi amaçlıyor. Gezi isyanını değerlendirmede *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün incelenme sebebi; her tür olası muhalefete hâd safhada gözdağı verilen bir düzende, sevme ve biçimlerinin en büyük suç mertebesine yükseltilmesini anlamak ve yabancılaşma mekanizmalarının nasıl işlediğini görmek açısından önemli görülere sahip olduğunun düşünülmesidir.

Sevme-yabancılaşma karşıtlığından yola çıkan makale, iki ana bölüme ayrılıyor. İlk bölümde öncelikle Markist yabancılaşma kuramı irdeleniyor. Ekonomik bağlamda kuramlaştırılan yabancılaşma olgusunun, en az bu bağlam kadar belirleyici bir duygulanımsal-cinsel bağlamı olduğu iddia ediliyor. Sonrasında da sevme çabasıyla karakterize edilen bu bağlamla ilintili olduğu düşünülen iki kuram -Erich Fromm'un sevmeye ve Francesco Alberoni'nin aşık olmaya ilişkin

¹ Fromm'un İngilizce metinden alıntılar makale yazarı tarafından çevrildi.

kuramları- inceleniyor. İkinci bölümde ise *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'teki sevme dinamikleri ve yabancılaşma mekanizmaları çerçevesinde ele alınabilecek belirli temalar saptanıp, hem hikâyede olup bitenler hem de Gezi isyanında vücut bulan sevme tezahürleriyle iktidarın bu tezahürlere tepkisi karşılaştırmalı olarak inceleniyor.

II. Kuramsal Çerçeve: Yabancılaşmaya Karşı Bir Tepki Olarak Sevme

Fromm'un Orwell'in eserine tanımlamada kullandığı “uyarı”; tarihin akışı değiştirilmedikçe insanları insan yapan niteliklerin kaybolduğu, insanların ruhsuz robotlara dönüştüğü ve daha da kötüsü bunun farkında dahi olmadıkları bir dünya sisteminin varlık göstereceği uyarısıdır (Fromm 1983, 257). Eserin taşıdığı umutsuzluk hali, Batı düşüncesinin temellerinden birini teşkil eden “insanın ilerleyişine, adil ve barışçı bir dünya yaratma kapasitesine olan inanca” terstir (257). Fromm'a göre bu umudun parçalanmış sürecindeki kilometre taşı, sözde barış ve demokrasi için yürütülen ve Avrupa güçlerinin bölge genişletme hırsları nedeniyle milyonlarca insanın katledilmesiyle sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı'dır; öte yandan bu savaşla başlayan ve sonraki dönemlere damgasını vuran sürekli savaş ve tehdit haline karşın birçok insan bilinçli olarak ne bu tehditin, ne de kendi umutsuzluklarının farkındadır (258-259).

Topluma nüfuz eden ancak bilincine varılmayan umutsuzluk halini ifade eden *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün temel sorularından biri şudur: “insan, insan olduğunu unutabilir mi?” (259-260). Marksist yabancılaşma kuramı, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle hiç de sona ermemiş olan ve günümüzde de devam eden umutsuzluk haline isabetli açıklamalar getirmesinden dolayı makalenin kuramsal belkemiğini oluşturuyor. Bununla birlikte makalenin bu bölümünde, Marksist kuramın odağındaki ekonomik etkinlik kadar sevme etkinliğinin de yabancılaşma olgusunda belirleyici olduğu, Fromm'cu deyişle “insanın insan olduğunu unutamasının” koşullarından biri olduğu, “duygulanımsal-cinsel” terimiyle formüleştirmek ve Fromm ve Alberoni'nin kuramlarından yararlanılmak suretiyle irdeleniyor.

2.1. Marksist Yabancılaşma Kuramı

Marksist kuramda yabancılaşma, büyük ölçüde işçi-işveren ilişkisi ve işbölümü bağlamında karşımıza çıkar; bunlar, sistemin yabancılaşmaya zemin hazırlayan öğeleridir de. *Alman İdeolojisi*'nde Marx ve Engels'in belirttikleri üzere insan, icra etmede bizzat karar sahibi olmadığı sürece etkinliğini, kendi kontrolü dışında varlık gösteren ve hatta kendisi üzerinde söz sahibi olmaya başlayan “yabancı bir güç” olarak algılayacaktır (77-78).

Marx'ta yabancılaşmayı ağırlıklı olarak *1844 Elyazmaları*'na referansta bulunarak çözümleyen Bertell Ollman, konunun özeti niteliğindeki bu ifadeyi derinlemesine açar. Ollman'a göre Marx'ın odak noktası eylemde / etkinlikte bulunan bireydir (214). Kapitalist sistemde birey -burada özellikle işçi kastedilir- 1) etkinliğinin ne olacağına ve nasıl yapacağına karar veremediği ölçüde etkinliğinden, 2) etkinliği sonucu ortaya çıkan ürünle ne yapılacağına karar veremediği ölçüde ürününden, 3) etkinliği sırasında diğer bireylerle ancak “rekabet ve sınıfsal düşmanlık” bağlamında ilişki kurmaya itildiği ölçüde diğer bireylerden ve 4) sonuç olarak etkinliğinin, ürününün ve ilişkilerinin insanlıktan arındığı ölçüde insan olarak kendi türünden kopmuştur (217). “İnsana özgü olan her şeyle bağını yitirmiş” olan birey, içinin boşaltıldığı bir soyutlamaya dönüşmüştür; bir bütün olarak kendinden ayrılan parçaların bütünüle ilişkisi bulanıklaşmış, Ollman'ın deyişle “çarpıklaşmıştır” (218-219). Parçaların tekrar bütün haline gelmesi, bir diğer deyişle insanın kendine dönüşü komünizmle mümkün olacaktır (219).

“Etkinlikte bulunan birey”in yanı sıra Marx'ın yabancılaşma kuramı çerçevesinde Ollman'ın dikkati çektiği önemli bir başka kavram da “sahiplenme”dir. Marx'a göre birey, çeşitli güçlerle donatılmıştır ve bu güçleri gerçekleştirebilmesi için gereksinim duyduğu şeyler doğaya ait

nesnelerin -nesnelere insanları da içerir- bireye sunduğu maddelerdir; “bu nedenle gereksinim duyulan yine bu maddelerdir” (222). Buradan hareketle Ollman, yabancılaşmayı anlamada kilit rol oynayan “sahiplenme”yle ilgili şunları söyler:

Gerçekleşme, nesnelerin sahiplenilmesiyle meydana gelir [...]. “Sahiplenme”, insanın temasa geçtiği doğayı kendisine katması olgusuna dair Marx’ın en genel ifadesidir. İnsanların nesnelere sahiplendiği temel araç ise etkinliktir; etkinlik, yukarıdaki yoruma birey ve dış dünya arasındaki bir aracı olarak katılır. (222-223)

Etkinlik; insanın güçlerinin birlikte çalışması, doğayı dönüştürerek güçlerin gerçekleşebileceği yeni alanlar yaratması ve insanın potansiyellerini geliştirmesi bakımından insanın güçleriyle ilişki halindedir (223). Ancak kapitalist sistem, bu ilişkileri desteklemek yerine özellikle insanın potansiyellerini kösteklemek suretiyle bu güçleri tüketir ve işçi, kendisini insan yapan özelliklerden gitgide mahrum bırakılır (223). Özetle güçlerini sağlıklı bir biçimde kullanamayan, potansiyellerini açığa çıkaramayan, “yabancı bir güç” haline gelmiş etkinliği aracılığıyla ürettiklerini sahiplenemeyen işçinin kendi etkinliğine, ürününe, diğer kişilere ve insanı insan yapan öğelere yabancılaşması kısaca bu şekilde özetlenebilir.

Marksist kuram, insanın diğer insanlarla ve insan türüyle ilişkisinde deneyimlediği yabancılaşmayı da işbölümü bağlamında ele alır. İşçinin ürettiği nesne kendisine ait olmadığına, nesnenin yabancı bir güç haline büründüğü gibi, nesnenin sahibi olan ya da olduğu tahayyül edilen kişi de o hale bürünür: “yabancı, düşman, güçlü ve bağımsız biri” (Marx Ollman’da alıntılanmış 237). Bir başka deyişle işçi, “[k]endisini kendi etkinliğinden ayırdığı gibi, bir yabancıya, ona ait olmayan bir etkinliği bahşeder” (Marx Ollman’da alıntılanmış 239). Diğer insanların yabancı güçler haline gelmesine benzer şekilde, hayvanlara oranla daha fazla ve çeşitli güçlere sahip insan, bunları gerçekleştiremeyince var olmak, çalışmak yoluyla hayatta kalmaya indirgenir ve insan, insanlığına yabancılaşır (242-243).

2.2. Duygulanımsal-Cinsel Bir Olgu Olarak Yabancılaşma

Ollman’ın titiz ve kapsamlı incelemesinde de görüleceği üzere Marksist yabancılaşma kuramı, günümüzde tüm ağırlığıyla hüküm süren kapitalist dünya düzeninin işlevsizliğine içkin, temel bir boyutunu gündeme getirmektedir. Öte yandan **işbölümü ve üretim ilişkileri bağlamında** kuramsallaştırılan ve kaynağını bu öğelerden alan yabancılaşma, aslında insanın **duygulanımsal** (*affective*) evrenine dair bir değerlendirmedir. Kendi güçlerinin yadsındığı ve başkalarının çıkarları için sömürüldüğü bir konuma itilen birey **yabancılık hissi** duyar; en basit ifadeyle yabancılaşma, bireyin (kendisine, başkalarına, etkinliğine, etkinliğinin ürününe) duyduğu yabancılık hissidir. Yıllara, hatta bir ömre yayılmış olması, yaşam içerisinde farklı zaman ve mekânlarda, çeşitli boyutlarıyla, çeşitli dozlarda kendini hissettirmesi ve çokkatmanlı psikolojik ve edimsel sonuçları olmasından dolayı duygulanım (*affect*) olarak tanımlayabiliriz yabancılaşmayı.

İnsana ait duygulanımsal bir evren algısı -bu evrene dış dünya olduğu kadar insanın kendi de dahildir- olan yabancılaşmanın, Marksist kuramda birincil öneme sahip olmayan, yabancılaşma kuramında doğrudan sözü geçmeyen bir bağlamı da **cinsel** bağlamdır. Marksizmin ekonomik üretim ilişkilerinin işleyişini temel alması bakımından bunu Marksizmin bir eksikliği ya da çelişkisi olarak görmek bir çeşit entelektüel sakarlık ya da acelecilik olabilir (hatta öyle olacaktır tahminimce). Öte yandan yabancılaşma çerçevesinde insan varlığını ve yaşamını en az işbölümü ve üretim ilişkileri kadar belirleyen, kapitalist dünya düzeni içerisinde oldukça girift yapılarda kendini gösteren **sevme ve biçimlerinin** düzenlendiği **cinsel bağlam**, bu açılardan en az **ekonomik bağlam** kadar önemlidir. Burada “**cinsel**” teriminin, yalnızca salt hayvansal dürtülerin tatminini içeren **libidinal boyutuna** değil; aynı ve/veya farklı **cinsiyetler arası ilişkilendirme boyutuna** da vurgu yaparak kullanıldığını belirtmek önemlidir. Yine burada sözü geçen cinsiyetler arası ilişkilendirilmenin, cinsel organların teması suretiyle birleşmeyi içerebilse de bu tür birleşmeyle sınırlı olmadığını hatırlatmak gerekir.

Daha önemlisi, çeşitli biçimlerde temas halindeki bireylerin birbirlerine karşı gösterdikleri şefkat, sevecenlik, duyarlık, anlayış, benimseyiş gibi yapıcı hisler söz konusudur burada. Makalede kusurlu, eksik, hatta yanlış bir terminolojik belirleme pahasına da olsa, bu hisleri ve hislerin dışavurulmuş biçimlerini ifade etmede “sevme biçimleri” ve “sevme tezahürleri” terimlerinin kullanılması uygun bulunmuştur. Buna ek olarak burada formüleleştirilen cinsellik kavramının sevme bileşenini vurgulamak açısından bu bağlama **duygulanımsal-cinsel** (*affective-sexual*) bağlam demek daha yerinde olacaktır.

İnsanlar arasındaki duygulanımsal-cinsel ilişkilerin, hayvanlarınkıyla oranla çok daha karmaşık yapıdaki güçlerin bir arada gerçekleşmesiyle üretimsel bir süreç, hatta bir **etkinlik** olarak cereyan ettiği söylenebilir. Her ne kadar ortaya her seferinde -başlıbaşına bir konu olan embriyoyu ve dünyaya gelmiş haliyle insanı dışında tutarsak- maddeci anlamda değıştokuş edilebilir bir “ürün” çıkmasa da, yahut doğa “gözle görülür” bir dönüşüme uğramasa da duygulanımsal-cinsel ilişkilerin, üretim ilişkileriyle birlikte hayatın akışını ve düzenini kâh doğrudan, kâh dolaylı olarak belirleyen olgusal sonuçları bulunur. Ayrıca ekonomik etkinlikte olduğu gibi duygulanımsal-cinsel etkinlikte de doğayı kendine katma ve sahiplenmeden bahsedilebilir. Bir başkasına sevme çabasıyla yaklaşan kişi, bu çaba çerçevesinde gerçekleştireceği sevme biçimini benimsemiş, kendinin kılma gereksinimini duyacaktır. Bu noktada sevme çabasıyla yaklaştığı kişiden gelecek tepki, çabayı gösteren kişinin etkinliğini benimseyip benimsememesinde kilit rol oynayacaktır.

İşin ilginç yanı bu çabanın çeşitli biçimlerde sömürülmesi ya da tüketilmesi durumunda edinilebilecek kazanım, kapitalistin işçinin sırtından para kazanmasında olduğu türden olacaktır – yani kayba dayalı kazanım. Bir bakıma kapitalist, işi bizzat yapmadığı için işin aslını bilmeyen “pasif” bir kazanan olmasından ve işçiyle insancıl ilişkiler geliştiremediği için yabancılaşmadan en az işçi kadar muzdarip olmasından (Ollman 246) dolayı aslında kazanmaktan ziyade kaybeder. Benzer bir “kaybederek kazanma” durumu; sevme biçimlerinin sömürü, tüketim, maddi kazanım, tahakküm, sadizm vb. halini almasında da cereyan eder; bu durumlarda iktidar sahibi olarak nitelenebilecek kişi aslında kazanmıyordur ve bunun farkındadır. Böyle bir sevme biçimi, sevme boyutundan soyutlanıp libidinal bir sahiplenme, iktidar kurma düzeyine indirgenir; burada artık sevmeden söz edilemeyeceğinden yabancılaşma hakim olur. Bu anlamda hakiki bir sevme çabasından yoksun olan cinsel etkinlik, bireyi kendinden, karşısındakinden, etkinliğinden yabancılaştıracaktır.

2.3. Yabancılaşmadan Sevmeye

Duygulanımsal-cinsel bağlamda yabancılaşmayı daha iyi anlayabilmek için sevmenin dinamikleri incelemek gerekir. Bu konuda yetkin bir araştırma teşkil etmesi bakımından Alman sosyal psikolog ve psikanalist Erich Fromm’un 1956 tarihli *Sevme Sanatı* adlı kuramsal çalışması birçok yönden aydınlatıcı olacaktır. Fromm’un çalışmasına ek olarak İtalyan sosyolog Francesco Alberoni’nin aşık olmayı kitle isyanı ve devrimle karşılaştırarak irdelediği 1979 tarihli *Aşık Olma ve Aşk* adlı çalışması, duygulanımsal-cinsel bağlamda yabancılaşmaya dair çarpıcı ipuçları taşıması bakımından önemlidir.

2.3.1. Fromm’da Sevmeye ve Sevgi

Sevme üzerine yazdığı meşhur yapıtında Erich Fromm, sevmeyi, insanın dünyada yalnız ve çaresiz olduğu hissine ve bu hislerin tetiklediği korku, utanma ve suçluluk gibi yaşamı kâbusa çevirebilecek diğer hislere karşı bir çeşit strateji olarak formüleştirir (18-19). Adem ve Havva hikâyesini de bu çizgide yorumlar: Cennetten kovulma anında “[y]alnızlıklarının farkına varmışlardır ama birbirlerini sevmeyi öğrenemediklerinden, birbirlerine yabancı kalmışlardır” (19). Fromm’a göre “sevgiyle

birleşme olmadan insanın yalnızlığının farkına varması”; utanma, suçluluk ve korkunun kaynağını oluşturur (19).

Sevme olmaksızın insanın bir diğer insanla birleşmeye çalışmasıyla yabancılık hissi arasındaki doğrudan ilintiyi vurgulayan Fromm, sonrasında yalnızlığa çare olarak insanın, yüzyıllar içerisinde farklı dönem ve toplumlarda ne tür stratejiler geliştirdiğini açıklamaya girişir. Sefahat ayinleri, cinsel birleşme, alkol ve uyuşturucu, topluma uyum ve yaratıcı etkinlik bu stratejilere örnektir (23-28). Fromm, özellikle günümüz Batı toplumunda sıklıkla gözlemlendiğini belirttiği topluma uyum üzerinde durur ve yalnızlığın üstesinden gelmedeki yetersizliğini açıklar. Topluma uyum; ayrık durmanın olası tehlikelerine karşı bir savunma mekanizmasıdır (24). İnsanlar arasında tehlikesiz, tektipleşmiş, birey olmaktan çıkmış bir eşitlik anlayışıyla yakından ilintili olan topluma uyum, bilinçli bir şekilde olmaktan ziyade “sessiz sedasız, üzerinde fazla durulmadan” gerçekleşir ve tüm bu özelliklerinden dolayı “yanıltıcı bir birlik” teşkil eder (26-28). Ve nihayetinde topluma uyum, Fromm’un “olgunlaşmamış sevgi biçimleri” olarak tanımladığı ortak yaşam içerisinde değerlendirilir: “Ortak yaşamın aksine, olgun sevgi insanın bütünlüğünü ve bireyselliğini koruduğu bir birleşmedir” der Fromm (29-31).

Fromm’un sevgiyi tanımlarken ondan bir “güç”, “eylem”, “etkinlik” diye bahsetmesi, insanın ekonomi bağlamındaki emeğine odaklanan Marksist terminolojiyi anımsatması bakımından ilginçtir (Almanca asıllarını birebir kontrol etmemiş bulunmakla birlikte Türkçe çeviriler arasındaki örtüşmenin yeterince manidar olduğu kanısındayım). Sevgi, “insanı diğer insanlarla birleştiren bir güçtür” (31), “zorla değil, sadece özgürlük içinde gerçekleşebilecek, insana özgü güçlerin açığa çıktığı bir eylemdir” (33), “bir etkinliktir, pasif bir duygu değildir” (33). Sevginin dört temel ögesi bulunur. Birincisi özen gerektirir, çünkü sevdiğimiz şeyin yaşamasıyla ve gelişmesiyle aktif olarak ilgileniriz. İkincisi sorumluluk gerektirir, ama dışarıdan dayatılan bir görev anlamında değil, kendiliğinden gelişen, sevdiğimiz şeyin gereksinimlerini karşılama yetisi olarak. Üçüncüsü saygı gerektirir, çünkü sevdiğimiz şeyi olduğu haliyle severiz, ondan herhangi bir yararımız olduğu için değil. Dördüncüsü bilmeyi gerektirir, çünkü diğer üç ögeye yol göstermesi için sevdiğimiz şeyle bir olarak onu öğrenmemiz gerekir ve akıl ya da zekâ bu noktada yetersiz kalır (37-42). Topluma uyum stratejisine karşıt olarak “[s]evgi özgürlüğün çocuğudur, hiçbir zaman baskının değil” (39).

Gezi isyanı boyunca çapulcular, Fromm’un sevme ve sevgi kuramının -bir eylem / etkinlik şeklinde tanımlaması anlamında “sevgi” [die Liebe] terimini “sevme”yle [das Lieben] eşanlamlı olarak ele almakta sakınca görmemekteyim- izdüşümlerini barındırdıran sayısız sevme biçimini hayata geçirdiler. İlk başta patlak verdiği biçimiyle yaklaşık bir ay süren, artçıları birkaç ay ilâ bir yıla yayılan bu ilişkilene ağında, Fromm’un saydığı ve her biri yıllar gerektirebilecek özen, sorumluluk, saygı ve bilme öğelerinin eşgüdüllü olarak varlık gösterip göstermediğini saptamak türünde bir çaba, makalenin ilgi alanı dışına çıkar. Bununla birlikte bu ortak tepkiyle nüfusun hatırı sayılır bir kısmının, kendilerini yalnızlaştıran güçlere karşı yalnız olmadıklarını test etme olanağını kendi özgür iradeleriyle yarattıklarını ifade etmek abartılı olmayacaktır. Bir bakıma Gezi isyanı, tüm çapulculara sevmek üzerine unutamayacağı dersler alabilecekleri bir hayat üniversitesi sunmuştur.

2.3.2. Alberoni’de Devrimci Bir Etkinlik Olarak Aşık Olma ve Aşk

Fromm sevmeyi (das Lieben) kuramsallaştırırken, ondan yaklaşık on beş yıl sonra Francesco Alberoni’nin aşık olmayı ve aşkı (innamoramento, amore) çözümleyen yapıtı, iki kişi arasında yaşanan aşk olgusunu kolektif hareketlerle yakından ilintili olarak ele almasından dolayı ilginç görülere sahiptir. Kitabın hemen başında “[i]ki kişiye dayalı ko[l]ektif bir hareketin başlangıcı” (7) olarak tanımladığı aşık olma edimi, kurulu düzene başkaldırı niteliğinden dolayı “iki kişiyle sınırlı da olsa devrimci bir güçtür ve yaşamda devrimler çok az gerçekleşir” (13). Bu bağlamda aşık olma, düzene başkaldırısıyla hedeflediği ve biçimlendirme görevini bizzat üstlendiği yeni düzenin meşruluğunu talep eder; yaratacağı “yeni birliği, mutlak değer, mutlak hak üzerine temellendirir ve

her şeyi bu yeni haklar çerçevesinde organize eder” (20). Aşık olmanın başkaldırdığı kurulu düzen, sorumluluklarla dolu olan gündelik yaşamdır. Kendimizden ziyade başkalarının memnuniyetine hizmet eden görevlerle dolu gündelik yaşama karşılık doğrudan kendi arzumuzu ilgilendiren bir heyecandır aşk (30-31).

Alberoni'nin kuramında nihai odak noktası bireyin arzusudur. Öte yandan gündelik yaşama karşılık “doğuş evresi” olarak tanımladığı aşık olma sürecini düzenleyen ilkeler, bireyi yabancılaştırıcı unsurların kök saldığı kapitalist dünya düzenine karşılık bu unsurların kökünü kazıma davasındaki devrimin ilkelerini anımsatmaları açısından manidardır. Gündelik yaşam, vericiliğin aynı ölçüde alıcılıkla dengelendiği “karşılıklı değiş tokuş ilkesini” gözetirken, aşık olmada Alberoni'nin deyişiyle “komünizm ilkesi” işler; ne verebiliyorsak onu veririz ve verileni alınanla karşılaştırmayız çünkü önemli karşıımızdakini mutlu etmektir (40). Komünizm ilkesi, beraberinde eşitlik ve doğruluk ilkelerini getirir. Arzularının gerçekleşmesi için birbirine ihtiyaç duyan bireyler bu anlamda bir diğeri kadar güçlü olduklarından -Alberoni buna “sonsuz bir güç eşitliği” der- eşit haklara sahiptir (40-41). Bunun yanı sıra bireyler, aşık olma sürecinde kendilerini de tam anlamıyla tanıyabilmeyi arzuladıklarından birbirlerine ne kadar doğruları söylerse o kadar özgürleşecektir (41).

Fromm'da sevmeye benzer şekilde Alberoni'de aşık olma, bireyi özgürleştiren ve bireyin tamamıyla kendiliğinden sorumluluk alışıyla şekillenen bir duygulanım süreci olarak karşımıza çıkar. Sevmeden farklı olarak öncelikle aşık olmayı öncelikle bireyin kendi arzusunu tatminiyle ilintilendiren Alberoni, bireysel arzudan kendiliğinden oluşan kitlesel birliğe uzanan büyüü yolu şu sözlerle toparlayıverir:

[...] [H]azırlık evresinde tamamen farklı bir biçimde duyar, algılar ve düşünürüz. Şaşırtıcı olan, bu değişimin dışarıdan değil, bizden kaynaklanmasıdır. Biz değiştiğimiz için gökyüzünü, doğayı, insanları başka bir gözle görmeye başlarız. Doğuş evresi, bu değişik bakış açısından hareketle yeni bir dünya yaratma arzusu verir. Mutlak dayanışmanın egemen olacağı bu dünyada, yabancılaşma ve sorunlara yer olmayacaktır. (42)

Doğuş evresi, tamamen farklı bir duyma, düşünme, görme ve yaşama evresidir. Bu durumda olan insanlar kendi gerçek yaşamlarında çok farklı kişiler bile olsalar şu anda dünyaya bakış açıları aynıdır. İşte bu nedenle büyük kolektif hareketlerde değişik sosyal sınıflara mensup, farklı yaş gruplarından yüzlerce, binlerce kişi bir araya gelip birbirini tanıyabilmekte, kolektif bir bütünü, “biz”i yaratabilmektedir. Aynı durum aşık olmada da söz konusudur. Doğuş evresi doğal ve kendiliğinden bir “tanıma” ve “anlama”yı getirir. (44-45)

Nasıl Fromm'da sevmeye, topluma uyum halinin zorlamalığına karşı içten bir birleşme etkinliği teşkil ediyorsa; Alberoni'de aşık olma, “olayların düzeninde söz sahibi olan[ın] biz değil, üzerimizde hissettiğimiz baskı” (30) olduğu gündelik yaşama karşı kendiliğinden gelişen bir birliğin hakim olduğu yeni bir düzen arzusu teşkil eder.

İçtenliğin ve kendiliğindenliğin dinamiklerini barındıran biri kurmaca, diğeri gerçek iki hikâyeye dönelim şimdi.

III. Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ten Gezi'ye Bir Sevme Serüveni

Gezi isyanı şeklinde vücut bulan kuvvetli tepki, AKP'nin doğaya ve insana karşı yürüttüğü kâr davasına olduğu kadar cinsellik alanına karşı yürüttüğü “iffet” davasına yönelik olarak gerçekleşti. Bir grup AKP yandaşı ve doğrudan yandaş olmasa da sisteme ses çıkarmayan yatırımcının, çalıştırdıkları emekçilerin haklarını kimi zaman yaşamları pahasına çiğnedikleri ve bundan asgari zararla çıktıkları düzene karşı kocaman bir kitlesel örgütlenişti Gezi. AKP, emek ortamında yabancılaştırma mekanizmalarını tam gaz işletirken, bir de üzerine İslamiyetle harmanlanmış bir neo-Osmanlılık sevdasıyla gitgide şiddetlenerek dillendirdiği ve uyguladığı beden politikalarıyla toplumu sevmeye ve sevmenin dinamiklerinde çok önemli ve bir o kadar karmaşık bir rol oynayan cinselliğe karşı da yabancılaştırmayı hedeflemiş görünüyor.

Kısaca Gezi isyanının, her yönüyle AKP güdümlü yabancılaşmaya karşı bir tepki olduğunu iddia etmek hatalı olmayacaktır – yaşama, çevreye, insanlara, karşıcinse, hemcinse ve nihayetinde kendine yabancılaşmaya karşı. Topluma uyum halinin yıkıcı pasifliğine, gündelik yaşamın ürettiği çıkar ilişkilerine ve eşitsizliğe direndi çapulcular.

Gezi isyanını ve isyanı yaratan toplumsal koşulları karakterize eden öğelerin birlikteliğini, başka bir kültürde hayat bulmuş kurmaca bir yazın ürünü, yarım yüzyıldan uzun süre öncesinde tüm karmaşıklığıyla tespit etmeye çok yakınlaşmıştı. İngiliz yazar George Orwell’in kaleminden çıkan 1949 basım tarihli *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, adaletsizlik ve baskının en yüksek düzeylerde hüküm sürdüğü bir toplumda sevmenin olası bedelini ortaya koyuyordu.

3.1. Neden *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*?

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört dendi mi kitabı okuyanların aklına ilk gelecek şeylerden biri kuşkusuz “Büyük Birader” olacaktır. Özellikle düzene aykırı bir şey yapma olasılığı bulunan vatandaşların neredeyse yirmi dört saat gözetim altında tutulduğu bir dünyayı tasvir eden kitap, kahramanı Winston Smith’in aykırılık serüvenidir.

Kitabı okurken günümüz dünya düzeninde en “baskıcısından” en “özgürlükçüsüne” kadar aklımıza gelebilecek bütün ülkelerden manzaralar görürüz. Şehrin gri, tektip, kasvetli görünümü ve şehrin orta yerinde kocaman bloklar halindeki kamu binaları, eski Sovyet şehirlerine ve bir ölçüde Ankara’ya benzerlik gösterir. İktidara yakın olan devlet çalışanları ve ailelerinin Nefret Haftası hazırlıkları ya da çocukların idam törenlerine seyirci olarak götürülmeleri Kuzey Kore’yi andırır gibidir. Üreme amaçlı olmadıkça seksin suç sayılması; yatak odalarının dahi gözlenip dinlenmesi; ve buna rağmen -kitabın üç ana karakterinden birinden de öğrendiğimiz kadarıyla- saman altından her türlü suyun yürütüldüğü iddiası, cinselliğin hâlâ büyük ölçüde tabu olduğu Müslüman Orta Doğu ülkelerini (ve yine bir ölçüde Türkiye’yi) hatırlatır. Öte yandan varlığını savaşların devamına dayandıran ve ekonomik konjonktüre göre dostunu ve düşmanını belirleyen süper güç tanımı, ABD’ye resmen gülümser.

Hikâye boyunca herhangi bir toplumsal başkaldırıya tanık olmayız. Gezi’yi Gezi yapan öğenin, Türkiye Cumhuriyeti’nde bugüne dek gerçekleşmiş en geniş kitlesel isyan olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda kitap ve içerdikleri, konuya uzak görünebilir. Ancak tam da kitlesel bir isyan olan Gezi’nin, tam da kitlesel olmasıyla kendiliğinden teyit ettiği en önemli olgulardan biri olan “sevmenin kendisi için sevme” olgusunu adeta tanımlamış olmasından dolayı oldukça alâkalı ve aydınlatıcıdır *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. Nice işkencelerden geçtikten sonra sevmekten ödün veren Winston’la Julia, dışarıda tekrar karşılaştıklarında birbirlerini tanıyan iki yabancı olmuşlardır artık. Sevme ve biçimleri kırıldığı an, birlik ve dayanışma da çökecektir. O an, yabancılık hissi hakim olacaktır.

Winston’la Julia’nın hüznü hikâyesi, Gezi isyanının duygulanımsal-cinsel boyutunun anlaşılmasında izleri sürülecek ipuçlarına ışık tutan bir fener işlevi görecek makale boyunca.

3.2. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*’te Ne Olmuştu?

Orwell’in anti-ütopyasını, günümüz Türkiye’sine hakim düzenle ve düzene kitlesel bir başkaldırı olarak Gezi isyanıyla ilintisini mümkün olabildiğince isabetli bir biçimde ortaya koyabilmek için hikâyede olup bitenleri tekrar gözden geçirmek faydalı olacaktır.

Hikâyenin geçtiği 1984 Londra’sında, yani üç büyük imparatorluktan biri olan Okyanusya’nın başkentinde toplum temelde iki gruba ayrılır: Proleterler ve Parti üyeleri. Proleterler sayıca büyük çoğunluktadır ve yaşamları büyük ölçüde birincil ihtiyaçların karşılanmasıyla geçer.

Harcıâlemdirler; çok sık gerçekleşen ve düşmana atfedilen bombalara hedef olup ölürlere - Okyanusya, diğer iki imparatorluktan biriyle sürekli savaş halindedir- ama bu konuda anlak dehşet

naraları atmanın ilerisine geçmezler ve ertesi gün bir şey olmamış gibi yaşamlarına devam ederler. Kitabın ana karakterinin de aralarında bulunduğu “şanslı azınlık” olan Parti üyeleri ise çok katı kurallar çerçevesinde yaşarlar. Günlük rutinleri, günün hangi saatinde nerede olup ne yapacakları büyük ölçüde belirlidir. Evlerinde, işyerlerinde bir yandan görüntüleri kaydetmenin yanı sıra kapalı olduklarında dahi sese de duyarlı büyük ekranlar yoluyla, diğer yandan en ufak davranış, hareket, söz, hatta mimiklerine kadar yorumlayıp ispiyonlayabilecek diğer Parti üyeleri ve aileleri tarafından gözetim altında yaşarlar.

İdeolojik amaçlar dışında sosyalleşme neredeyse sıfırdır; eşten çocuk yapma amaçlı olmadıkça sekse, cinselliğe en ufak yer yoktur. Bir tek gerçek vardır, o da ‘Parti ne derse o’dur. Varlıkları, Partinin o an gerçek dediği şeyin gerçek olduğu öz-telkiniyle sınırlandırılmıştır; bu doğrultuda kendilerine verilen görevleri yaparlar. Parti de ikiye ayrılır: Partinin yanı sıra İç Parti adında sayıca daha da az, seçkin bir grup vardır. Uygulanacak tüm önemli kararları İç Parti üyeleri alır ve gerçeğin ne olduğunu nihayetinde yine bu kişiler belirler. Önemli olan geçmişte gerçekten ne olduğu değil, bugün geçmişte ne olduğuna karar verilmesidir. En sık vurgulanan ilkeleri “çift düşün” ilkesidir, yani Partinin sonsuz sürerliği adına savaşı barışla, özgürlüğü kölelikle, olanı olmayanla eşitleyebilen ve tüm Parti üyelerinin yüzde yüz uymak zorunda olduğu bir ideolojik düşünme mekanizmasıdır.

Peki 1984’te ne olmuştur da sistematik amnezi üzerine kurulu bir evrenden serimli-düğümlü-çözümlü bir hikâye çıkabilmiştir? Olay şöyle özetlenebilir: Winston, Parti çalışanlarından biridir. Tüm diğer çalışanlar gibi sürekli denetim altında olduğunun bilincindedir ve iş dışında çalışanlarla hemen hiç görüşmez. Cinsel hayatı yoktur çünkü bir zamanlar evli olduğu kadını yıllardır görmemiştir ve tek başına yaşamaktadır. Dört bakanlıktan biri olan Doğruluk Bakanlığı’nda çalışır; işi, Partinin isteği doğrultusunda geçmiş haberleri, yani geçmişi değiştirmektir. Bunun dışında hayatı; çalışma arkadaşlarını gözlemleyerek ve sistem içerisinde ne ölçüde hayatlarını sürdürme olasılığına sahip oldukları üzerine düşüncelere dalmakla geçer; zira yaşamak, hayatta kalmaya çalışmaya indirgenmiştir. Ancak düşündükçe aslında “ölü” olduğunu farkeder çünkü geçmiş, bütünüyle Partinin kontrolü altındadır ve bir iz dahi bırakma girişimi gerçekten öldürülmesiyle, ardından anısının yok edilmesiyle sonuçlanacaktır.

Bu düşünceler içindeyken Julia’yla kaçak bir şekilde tanışır ve ilişki yaşamaya başlar. Cinselliğin yanı sıra Winston için en büyük sürpriz, içinde buldukları düzene karşı olduğunu açıktan söyleyebilen biriyle iletişime geçmiş olmasıdır. Birçok kaçamak buluşmanın sonunda düzene karşı savaş açmaya karar veren ikili, Winston’ın kendileriyle benzer düşüncede olduğunu inandığı İç Parti üyesi O’Brien ile gizli bir görüşme bile gerçekleştirirler. Sonrasında her şey başlarına yıkılır; tutuklanırlar ve götürülürler. Winston, götürüldüğü yerde O’Brien denetiminde ve bizzat O’Brien tarafından türlü işkencelerden geçer ve sonunda pes eder. Dışarı çıkıp yeniden topluma kazandırıldığı günlerden birinde Julia’ya rastlar; o da pes etmiş ve topluma kazandırılmıştır.

3.3. Gezi’de Ne Oldu?

Kendisini çevreleyen dünya düzeninin estirdiği rüzgarlara kapılıp sürüklenen AKP, gittikçe vahşileştirdiği kapitalist uygulamaların yanı sıra cinsel alanda, cinsiyetler arası yabancılaşmanın had safhada olduğu ilişkiler ağını sıklaştırmak için elinden geleni ardına koymamakta (bu satırları yazarken dahi döktürüyorlar). Cinsellikte muhafazakârlık açısından Türkiye’nin yanıltıcı bir tablo sergilediği bile söylenebilir; aslında kapitalist düzenin sirayet ettiği her coğrafyada duygulanımsal-cinsel yabancılaşmanın semptomlarını görmek mümkündür ancak konu “genofobik” (cinsellik korkusu) hezeyan olunca Türkiye, bu alandaki çelişkilerini daha zor gizleyen bir örnek teşkil ediyor.

Cinsellik korkusu dendi mi akla ister istemez kadın korkusu geliyor; öyle ya, kadın, üyelerinden politikalarına kadar tam bir erkek yapılanması olan AKP gözüyle cinselliği tetikleyen cinsiyet. Bu anlamda “Gezi Direnişi ve Kadınlar” adlı makalesinde Handan Koç’un Gezi’ye dair çok isabetli bir tanım yapıyor: “Büyük ve kendiliğinden bir halk hareketi ve kadınların her açıdan damga vurduğu

bir hareket.” (199). Ve sonrasında ekliyor: “Bir Haziran gününde yaşanan devrimci kopuşun fotoğraflarına bakan herkes Ankara ve İstanbul’da kalabalıkların nasıl çok cinsiyetli olduğunu görecektir. Cesaretin ve inadin bu toplu fotoğrafı erkekliğe değil insanlığa yazıldı” (201).

Handan Koç’un belirttiği ve Gezi’ye özellikle büyükşehirlerde katılmış olan herkesin gözlemlemiş olacağı üzere Gezi’deki kadın varlığı azımsanmayacak düzeydeydi. Buradan heteroseksist bir sevme tanımına gidileceği düşünülmesin. Ancak günümüzde Türkiye’de hâlâ - LGBT’ye dair algıları bir kenara bırakın- erkekle kadının, aile ve evlilik çerçevesi dışında hakiki ve samimi olduğu hissini uyandıran sevme tezahürlerinin öznelerarası bir tabu olduğu hesaba katıldığında, kadın varlığının, isyanın çok önemli belirleyenlerinden biri olduğu söylenebilir. “Öznelerarası” teriminden kasıt, dolaysız sevme tezahürünün -gerek tezahürün performansını yapan olsun, gerek izleyen ve onaylama eğiliminde olan olsun, gerekse kınama eğiliminde olan olsun- her an bir tepki alacağına dair tezahür anında hepimizin içinde beslemeden edemediği his olmasıdır. Birçok yönden milât teşkil eden Gezi, bu tatsız hissini sarsılmasında de öncü rol oynadı. Gezi boyunca **erkekle kadın, sayısız kez kol kola** savaştı. Ve sanki 68 kuşağının sloganı “Savaşma, Seviş”le AKP’nin dile gelmeyen antitezi “Sevişme, Savaş”ı içererek aşan bir an geldi ve “**Savaş ve Seviş**” dedi. Gezi’ye katılanlar, yine **sayısız kez sevme ve biçimlerine kâh tanıklık, kâh “samiklik”** etti.

Bu noktada kuramsal çerçeveye geri dönülüp “sevme”den ne kastedildiği sorulabilir. Öncelikle ne kastedilmediğinin belirlenmesi önemlidir. İsyana katılan bireyler arasında belirli *duyguların* yaşanıp yaşanmadığı sorusu; Fromm’un sevmeye dair belirlediği dört zorunlu öğenin Gezi’deki cinsiyetler arası ilişkilenmelerde boy gösterip göstermediği sorusu kadar konu dışıdır. Bu duyguların nesnel düzeyde, hatta öznel düzeyde dahi neye ya da kime karşı, ne zaman, ne kadar süreliğine, nasıl, hangi boyutlarıyla yaşandığının kesin olarak teyit edilmesi imkânsızdır. Burada daha ziyade söz konusu olan, **isyannın birbirinden farklı sayısız anında ve anlar zincirinde bireylerin bir çeşit dayanışma, birleşme, bütünleşme hissi içerisinde olduğu izlenimini kuvvetli biçimde veren hal ve hareketlerin tezahürleridir**. Fromm’cu söyleme yakın biçimde ifade edilecek olursa; kişinin, bir diğer cana hiçbir koşul aramaksızın ve hiçbir çıkar gözetmeksizin, o cana sırf can olduğu için el uzattığı anlardır. İki kişinin romans düzeyinde yakınlaşmasını içeren haller -öpüşmeler, sarılmalar, dans etmeler ki Gezi’nin en umut ve cesaret verici sahnelerindendi bunlar- de sevmenin biçimleridir ancak tek biçimleri değildir. Burada Tayyip’in polisi imdadımıza yetişir ve diğer sevme tezahürlerini de hatırlatır: gaz bombalarından ya da bizzat polislerden kaçarken bir diğerine el uzatmalar, saldırı azaldığında tekrar bir araya gelmeler, yaşarmış gözlere talcid sıkılmalar, hatta kaçan isyancıları kapalı alanlara kabul etmelerin de sevme biçimleri olarak düşünülebilir, zira -söylemiş olduğum üzere- bu anlarda da bireyler; araçla amaç ayrımının silindiği ‘birlikte yaşamaya devam etme çabası’ içinde oldukları izlenimini kuvvetli biçimde veriyorlardı.

“Sevmenin kendisi için sevme” olgusu da burada kendisini gösteriyor: Türkiye tarihinde ilk kez sisteme bu denli geniş çapta bir başkaldırı meydana geldi ve çok çeşitli kesimlerden gelen insanlar, ömürleri boyunca ilk ve belki de son kez, günler boyunca inatla birbiriyle yan yana durdu, birbirine kenetlendi, birbirini korudu. İsyanın kaynağını Mustafa Sönmez çok güzel özetlemiş: “Ekonomik boyutuyla neoliberal, siyasal boyutuyla dinci-tutuculuğun harmanı bu otoriter rejimi tamamlayan halka, hayat tarzına ilişkin tasarruflar oldu” diyor *Kent, Kapital ve Gezi Direnişi* adlı kitabında ve kürtaj yasağını, üç çocuk doğurma buyruğunu, alkol yasaklarını hatırlatıyor (22). Gezi isyanını, Gezi’den kısa süre sonra Brezilya’da patlak veren isyanla karşılaştırdığında, ortak yanlarının gelir bölüşümündeki büyük eşitsizlik olduğunu, Türkiye’de buna ek olarak bir de “daraltılmış, kısıtlanmış özgürlükler” sorunu bulunduğunu ve isyana “damgasını vuran” öğenin de bu olduğunu vurguluyor (54). Bu bağlamda Gezi’de tezahür bulan sevme biçimleri, AKP faşizminin özellikle özel yaşama ve kızılı-erkekli-içkili sosyalleşmeye takık oluşuna kuvvetli bir tepki niteliği taşıyordu.

3.4. Winston, Julia ve Çapulcular

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'ün anti-ütopik dünyasının koşulları, 2013 Türkiye gerçekliğinkiyle ne ölçüde benzerlik gösteriyordu? Bir yanda Winston'la Julia arasındaki, diğer yanda "Geziciler" olarak da adlandırılan çapulcular arasındaki bağın gelişmesi nasıl bir ortamda mümkün oldu? İkilinin davasıyla çapulcuların isyanı hangi noktalarda birleşiyordu? Başkaldırılarıyla sistem nasıl başa çıkma yolunu seçti? Bu sorulara yanıt vermeyi amaçlayan bölüm, Gezi isyanını *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün merceğinden geçiriyor ve dört tematik başlık altında çözümlüyor: 1) genofobik sistem, 2) sevmenin ve isyanın mekânı olarak meydan 3) isyan eylemi olarak sevme ve cinsellik, 4) genofobik sistemin isyanı yabancılaştırma çabası olarak şiddet.

3.4.1. Genofobik Sistem

AKP söylem ve politikalarının çokça işaret ettiği gibi, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* Okyanusya'sında da genofobik, yani cinsel ilişkiye korkuyla yaklaşan bir zihniyet hakimdir. Parti tarafından oluşturulan "yenikonuş" adlı dilde, "cinselsuç" şeklinde bir sözcük dahi bulunur; "eşcinsellik" gibi her türlü "cinsel sapıklığın" yanında sıradan bir cinsel ilişkiyi de kapsar, öyle ki çocuk yapma amaçlı olmadıkça cinselliğin tüm formları, hatta zevk almak bile suçtur (23-24, 103). Partinin aynı zamanda cinsellikten soğutma amaçlı, Gençlik Anti-Seks Örgütü adında bir yapılanması da bulunur. Kitabın başlarında Winston, düşmanı hatırlamak adına günlük düzenlenen İki Dakikalık Nefret ritüelinde henüz tanışmadığı Julia'yı görür. Genç kadının belinde örgütün iffeti simgeleyen kırmızı kemeri vardır. Ritüel boyunca Winston'ın salondan yükselen histerik çığlıklar arasında düşmana yönelmeye çalıştığı nefret hissi dönüp dolaşıp Julia'ya aktarılır:

Ondan niçin nefret ettiğini, şimdi her zamankinden daha iyi anlıyordu. Genç, güzel ve cinsiyetsiz olduğu, onunla yatmak istediği ve bunu hiçbir zaman gerçekleştiremeyeceği, o gel bana sarıl diyen davetkâr incecik belinde, iffetin saldırgan imgesi, o iğrenç kırmızı kemer olduğu için nefret ediyordu ondan. (6)

Partinin "cinselliği öldürmeye, öldüremediği durumlarda da bozmaya ya da kirlletmeye çalış[masına]" (24) rağmen, cinsel arzusunu dindiremeyen Winston'ın Julia'yı hedef alan nefretinin oldukça çarpık bir benzeri, gerek AKPlilerin kadın düşmanı sözlerinden, gerekse uygulamaya çalıştıkları kadın düşmanı politikalarından buram buram sızıyor. Aslında hepimizin bildiği gibi tüm bunlar, çifte standartların hüküm sürdüğü bir ortam yaratmaktan başka bir işe yaramıyor. Kürtaj yasağıyla kadınlara çocuk yapma amacı olmayan cinsel birleşmenin, daha kinik bir ifadeyle "erkeklerle birlikte zevk alma ihtimalinin cezası" en ağır şekilde hatırlatılıyor – ama tabii yeterince "forsu" bulunmayan kadınlara. Yine üniversitelerde kızlı-erkekli sosyalleşmeye tepki ve Gezi'den sonra bir dönem sıkça haberini aldığımız ev baskınları gibi harem-selamlık dayatmaları; okuyan, düşünen, birlikte eğlenebilen, sevişebilen gençleri hedef alıyor – yani bunu savunan partililerin ve iştiraklerinin hiç tadamadığı, tadamadığı için de için için kışkırdığı (yönünde düşünmeden edemediğimiz) gençleri.

Bununla birlikte Okyanusya'dan farklı olarak Türkiye'de özellikle erkeklerin cinsel gereksinimlerine hizmet veren birçok alternatifin mevcut oluşu, hükümeti çok da ırgalamıyor gibi. Özellikle büyükşehirlerde ve kıyılardaki tatil beldelerinde mantar gibi bitmeye devam eden dört-beş yıldızlı otellerin yanı sıra görece yeni bir konsept olan stüdyo daireler, parası yetenlere evlilikdışı cinsellik olanağı sunuyor (en azından şimdilik hâlâ böyle). Genelevleri kapatma çabası var; ancak kayıtdışı fuhuşa ya da kadın ticaretine dair etkili bir düzenleme ya da uygulama yok. Daha bireysel ve bir o kadar abzürt bir örnek verilecek olursa, kendi kanalında Adnan Oktar, düzenli olarak "kedileri" olarak gördüğü kadınların "seksapelitesinin" öne çıkarıldığı, kadınlar üzerindeki tahakkümünü pişkin bir rahatlıkla sergilediği programlar yapmaya devam ediyor, kadınlarla yüksek düzeyde metalaşmış ilişkisine dair birçok haber ve söylenti sittinsenedir yurdu dolanıyor; ancak birkaç ufak müdahale dışında kendisine fazla dokunan olmuyor.

AKP'nin öncülük ettiği çifte standartlı ortamda boy gösteren pratikler, kimi zaman birbiriyle kesişen üç grup halinde toparlanabilir: 1) evli çiftlerin birbirleriyle cinsel yaşamı, 2) yeterli kaynaklara sahip kişilerin doğrudan para ödemeye dayanmayan cinsel münasebetleri 3) fuhuş ya da muta gibi parayla satın alınan cinsel hizmet. Bu öğelerin, özellikle birinci ve üçüncü ögenin ortak özelliği; karşılıklı rızadan, arzudan ve samimiyetten tamamen olmasa da hatırı sayılır ölçüde yoksun olan cinsel birleşme pratikleri olmalarıdır. Bunların görece yoksun olmadığı ikinci öge ise cinsel zevkin bir sınıfsal ayrıcalık olduğunu hatırlatıyor. Özetle hedef, seksin kendisinden ziyade hakiki bir sevmeye çabası barındıran münasebetlerin önünü kesmek gibi görünüyor.

Önemli bir farklılığa da dikkati çekmek gerekir: Türkiye'dekinden farklı olarak Okyanusya'da cinsellik, proleterlere tanınmıştır çünkü "Partinin sloganında belirtildiği gibi: 'Proleterler ve hayvanlar özgürdür'" (26). Partililere neden bu özgürlüğün tanınmadığını Julia çok yerinde tespit etmiş benzerdir:

"Aşk yaparken enerji harcıyorsun, sonra kendini huzurlu hissediyorsun ve her şey sana vız geliyor. İşte kendini böyle hissetmene dayanamıyorlar. Her zaman enerjiyle dolup taşmanı istiyorlar. Tüm geçit törenleri, tüm bağırıp çağırılmalar, bayrak sallamalar hep kokuşmuş cinsellik. Mutlu olsan, Büyük Birader, Üç Yıllık Kalkınma Planlan, İki Dakikalık Nefret ve öteki saçmalıklar için coşkulanmana gerek kalır mı?" (45)

AKP'nin "hakiki sevmeye içeren cinselliği çekememe" etosu, Okyanusya'da "ideolojiye histerik bağımlılığın koşulu olarak cinselliği öldürme" etosu şeklinde belirir. Bir yanda üremeleri sisteme herhangi bir tehdit teşkil etmeyen ve her gün bir kısmı "düşman ateşine" kurban giden harcıâlem proleterlere cinsellik çok görülmez. Diğer yanda Julia'nın iddiasına göre İç Parti üyesi birçok kişi, dışarıdan gizlemek kaydıyla evlilik dışı cinsel ilişki yaşar. Buna ek olarak çok seyrek de olsa bir Partilinin bir proleter kadınla paralı cinsel ilişki yaşamasına da göz yumulur, zira "[b]ütünüyle bastırılmayan bazı dürtülere bir tür kapak işlevi gördüğünden, fahişelik üstü kapalı özendiril[mektedir]. Gizli ve zevksiz olduğu ve küçümsenen bir sınıfın üyesi kadınlar tarafından yüklenildiği sürece, buna pek aldırış eden yoktu[r]" (23).

Sınıfsal hiyerarşinin çirkin bir semptomu olan bu durum, sorunun da kaynağıdır bir bakıma: Winston ve tüm diğer Partililer için "gerçek bir aşk ilişkisini düşlemek bile olanaksızdı[r]"; zira birlikte zevk alabilecekleri bir partnerle sevişme olanakları yok edilmiştir (24). Okyanusya sisteminde de hedef, fiziksel anlamda seksin kendisinden ziyade samimiyete dayalı, karşılıklı keyif ve zevk alınabilen, duygulanım boyutu kuvvetli bir ilişkidir. AKP'de olduğu gibi Parti, seksten ziyade sevmeye karşıdır. Genofobinin hedefi sevmeye duygulanımıdır.

3.4.2. Sevmenin ve İsyanın Mekânı Olarak Meydan

Yüzyıllar içerisinde geline nokta, ulus-devlet politikalarının yanı sıra uluslararası arenadaki beklentiler ağının da bir göstergesi olarak küresel çapta ivme kazanmaya tam gaz devam eden bir olgu var: kentleşme. Hem iç, hem de dış siyasi güçlerin tüm önlemlere karşın önüne geçemediği kentlerin büyümesi olgusu, birtakım yan etkileri de beraberinde yarattı. Kırsaldan farklı olarak ve özellikle vadedilen imkânlarla nüfusun yoğunlaşmasıyla doğru orantılı olarak birçok alanda çeşitli yaşam biçimlerine, çok sayıda zaman, mekân ve faaliyet kombinasyonuna mahal veriyor kentler. Bu bağlamda çıkış noktası, katılım oranı, faaliyet zenginliği, uluslararası basında görünürlüğü, sosyal medyada paylaşım yoğunluğu gibi birçok bileşen göz önünde bulundurulduğunda Gezi isyanının genelinde bir kent olgusu olarak geliştiğini söylemek abartı olmayacaktır.

Winston ve Julia'nın bir araya gelebildikleri sayılı mekânlar arasında, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* Londra'sının ana meydanı olan Zafer Alanı'nın -"Zafer", aynı zamanda Okyanusya'da satılan tüketim ürünlerinin de tek markasıdır- bulunması tesadüf değildir. Çalıştıkları bina içerisindeki yemekhanede Winston'la bir iki dakikalığına da olsa ilk kez konuşma imkânı yaratan Julia, buluşmak için akşam saat yedide Zafer Alanı'na gelmesini söyler. Winston'ın bir dolu tele ekran

olduğu uyarısına karşılık olarak Zafer Alanı'nın kalabalık oluşunu, o nedenle ciddi bir tehlike altında olmayacaklarını hatırlatır. Saat yedi civarında kadını devasa Büyük Birader anıtının dibinde görür. Tam o sırada Okyanusya'nın o dönem ezeli ve ebedi düşman olarak gördüğü Avrasyalılardan oluşan tutsak alayının geçit yapmasıyla büyük bir koşuşturmaca yaşanır ve kadın bunu fırsat bilip kalabalığa dalar. Winston da kalabalığa dalarak kadına yetişir. Hıncahınç kalabalığın ortasında kadından, ilk defa sevişecekleri bir sonraki buluşma yerlerinin tarifini alır ve böylece randevulaşma zincirinin ilk halkası tamamlanır.

Winston ve Julia'nın sevmeyi topyekün karşısına alan ideolojinin etrafa döşediği tüm engellere rağmen birlikte olabilmesi, engellerin yeri geldiğinde destek işlevi görmesi sayesinde mümkün olur. Zafer Alanı; ekranlarla sıkı gözetim altında olması, baskı unsurunu hatırlatan Büyük Birader anıtına ev sahipliği yapması, idama ya da sürgüne gönderilecek düşman ülke askerlerinin zincirlenmiş halde halkın merakına sunulduğu ibret mekânı olması vb. bakımından insancıl itki ve değerlerin sergilenmesi olasılığından olabildiğince arındırılmış, tam bir korku alanına dönüştürülmüştür. Bununla birlikte aynı yer, ibret merasimine kilitlenmiş halk yığını arasında fazla dikkat çekmeden, anonim halde varlık gösterebilme olanağını da beraberinde getirmiştir. Bir yandan Zafer Alanı, Parti tarafından kolektif histeriye davet edilmek üzere halkı bir araya toplama işlevi görürken, diğer yandan halkın eblehleşmiş, hantal kalabalığı, ultra-hassas olduğu iddia edilen tele ekranların işlevini zayıflatmıştır. İş saatleri dışında iki Partilinin, bu ideolojik merasim alanına gitmek istemesinin çok da kuşku çekecek bir yönü yoktur. Hatta ikili, orada buldukları birkaç saniye boyunca birbirlerinin elini sıkma olanağı da bulmuştur – herkesin gözü önünde ve tüm gözlerden ırak.

Gezi isyanı, Türkiye'nin tarihinde bireysel ve kolektif istence dayalı eşi benzeri görülmemiş bir birliktelik teşkil etti denebilir. Bunun tezahürü, en kuvvetli biçimde şehir meydanlarında hissedildi; “şehrin merkezi” olmaları, açık ve görece geniş olmaları, bu nedenle yüksek düzeyde görünürlük arz etmeleri ve isyanın boyutu hakkında etkili bir fikir yaratmaları bakımından isyanı bir anlamda tanımlayan öğelerden biriydi meydanlar. Üstelik açık alanlarda sevme tezahürüne karşı tarihten miras aldığı fobiyi geliştirerek kentleşmiş günümüz Türkiye toplumunda, sevme biçimlerinin büyük ölçüde kapalı ya da en rahatından yarı-açık paralı mekânlara (restoranlar, kafeler) sıkışmışlığına da büyük bir darbe vurdu Gezi. Burada Batılı anlamda bir “cinsel devrim” kastedilmese de –ki bu makaleyi yazıyor olduğum zamanda bile AKP ve iştirakleri, Türkiye’de ille de bir cinsel devrim olması yönünde ısrarcı davranmakta- daha önce hiç gerçekleşmediği kadar geniş bir ölçekte sevme tezahürüne tanık olundu. Meydanlar, sevmenin kendisi için sevmenin garantörü de oldular; özel alanla sınırlanmamış sevme hareketleri, buralarda ayrı bir anlam daha edindi, bir ifade haline geldi: Gör bak, inadına seviyoruz.

3.4.3. Bir İsyân Eylemi Olarak Sevme ve Cinsellik

Sevmeye ve sevmeyi üretme potansiyeli yüksek olan cinselliğe karşı duyulan korku ve nefretin, bu bağlamda sergilenen hareketleri de kaçınılmaz olarak sisteme karşı gelme olarak kodlanmasına yol açtığı önermesinde bulunuyordu *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. Gezi isyanıysa bunu resmen doğruladı.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te sevme ve cinsellik karşıtı sistem üzerine düşünen Winston'ın ilk etapta isteği, sevimekten öte, karşılıklı arzuyla sevişebilmektir. Zira amacı, yazarın deyişiyle “bu erdem duvarını yıkmaktı[r]. Cinsel eylem, eğer başarıyla yerine getirilirse, başkaldırmak demektir[r]” (24). İçten içe sistemin dayattığı erdemli yaşamın yerle bir olmasıyla sistemin yıkıldığını umar. Bundan dolayıdır ki Julia'yla yalnız başına kalma olanağı bulduğunda, genç kadının İç Partililer dahil çok kişiyle defalarca birlikte olduğunu duyunca çok heyecanlanır. Kadına, kendisiyle yatmanın ötesinde, yatmanın kendisinden hoşlanıp hoşlanmadığını sorduğunda “Bayılıyorum” (43) yanıtını alınca içini inanılmaz bir mutluluk kaplar. İki kişi arasında yaşanan aşkın ötesinde, erdem kisvesi altında kokuşmuş, gücünü ise bu kokuşmuşluktan alan bir iktidarın hepten çökmesi için büyük umut teşkil eder “bu hayvansal içgüdü, bu dokunulmamış, sınırlandırılmamış tutku” (43).

Winston'ın gurur duyduğu isyan, nihayetinde iktidarın gücü elinde tutmak adına kişiler arasında oluşabilecek koşulsuz ve aracısız bir birlik hissine açtığı savaşa bir karşı-savaş niteliğindedir. Zira “[a]rtık saf aşk ya da tutku söz konusu değildi[r] [...] çünkü her şeye korku ve nefret sinmişti[r]. Kucaklaşmaları bir savaş, orgazmlarıysa bir zafer olmuştu[r]. Bu, Partiye indirilmiş bir darbe[dir]. Sevişmek siyasal bir eylemdi[r]”(44). Bu çerçevede Winston'la Julia'nın Zafer Alanı'nda el tutuşmalarıyla başlayan tensel serüvende her bir araya gelişleri, sisteme karşı göz önünde olmayan birer isyan eylemi haline gelir.

Gezi isyanı, bir anlamda Winston'ın “yozlaşma” dileğinin meydanlara, sokaklara taşmış hali oldu. AKP'nin sosyal, ekonomik ve güvenlik politikalarına yöneltilen eleştirel mizahın yanı sıra sevme biçimlerinin binbir anına tanık olduk; bu anlardan yine onlarcası, hatta belki yüzlercesi basına, sosyal medyaya yazıya dökülmüş tanıklık, fotoğraf ve video şeklinde yansıdı, buralarda çoğaltıldı ve dünyanın dört bir yanına dağıtıldıkça dağıtıldı. Evlilik ve evliliğin yaramaz ikizi olan fuhuş tanımı dışında kalan sevme biçimleri kamuya mal oldu. Bir cinsel devrimden ziyade belki de - kavramı olguların gerektirdiğinden sık kullanma pahasına da olsa- sevme devriminden bahsedilebilir burada. Viyana merkezli Kunst Für Widerstand (Direniş İçin Sanat) inisiyatifinin Gezi ertesinde yaptığı “Kızlı-erkekli, sıkış-tıkış” adlı videoda da açıkladığı üzere: “Burada kimse sevişmiyor ya da öpüşmüyor ama sevişiyor ya da öpüşüyor da olabilirdik” (Sendika). Bir başka deyişle çapulcuların AKP'nin genofobik yaklaşımıyla dertleri, cinsel münasebet bağlamında ne kadar ileri gidilebileceğini kanıtlamak değildi. Aksine tam da kapitalist düzenin birbirine kenetli iki sektörü olan ve AKP Türkiye'sinde kendilerine sağlam mevkiiler edinen değıştokuşa dayalı romansı ve istismara dayalı pornografiyi reddeden, tüketerek sözde aşk ve sevgi üretmenin ötesine geçen, severken ve severek birbirini yücelten bir birlik oldu yanıtları.

Başbakanın, çevresindekilerin ve bu toplu tezahüre anlam veremeyen kesimlerin belki de en tahammül edemediği şey buydu: orada zorlamayla ya da yukarıdan sallandırılan bir ödül motivasyonu değil, isteyerek bir araya gelen ve tepkilerini ifadelerinde, birbirleriyle yan yana gelişlerinde, sıkış-tıkış halde duruşlarında bireyin özgürlüğüne saygı ve samimiyet arayışında olan bir kalabalık. Bir diğer deyişle beklentisi performansıyla bir olan bir kalabalık. Kalabalık oluşundan dolayı da bedenleri birbirine yakın hatta kimi zaman yapışık duran ve bundan rahatsız olmayan, tersine tam da bundan güç alan bir kalabalık. İşte kendiliğinden gelişen ve normalde birlikte görmeye alışık olmadığımız kesimleri de kapsamak üzere kadınlı-erkekli kocaman bir kitle isyanı bu nedenle çileden çıkardı iktidarı: hiç görülmemiş sayıda beden, aynı anda hem sevebiliyor hem de savaşıbiliyordu. Birlikte savaşan kadınlı-erkekli bedenlerin sevebilme kapasitesi, onları geleneksel, yoğun erkek nüfuslu savaşlardan ayırıyordu. AKP'nin hiç bilmediği, bilemeyeceği bir savaştı bu ve savaşımların sahip olduğu sevme kapasitesinin gücü altında eziliyordu.

3.4.4. Duygulanımsal-Cinsel Yabancılaşmanın Semptomu Olarak Şiddet

Son derece basit ama çok da hatalı olmayan bir ifadeyle denilebilir ki Marksist kuram, mevcut dünya düzenini ekonomik alanın işleyiş biçimleriyle temellendirir. Üçgenin tabanını teşkil eden altyapı üretim ilişkileridir. Gerek totaliter ve hiyerarşik bir düzen üzerine yazılmış bir edebiyat ürünü olan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, gerek böyle bir düzene olağanüstü bir kitlesel tepki olarak vücut bulan Gezi isyanı; üçgenin tabanını oluşturan kısmın bir “beli” olduğunu, bu belden yukarısı olduğu kadar aşağısı da olduğunu ve bu kısmın ayrıca üzerinde durulması gerektiğini hatırlatır bize – salt sevişme ve seks bakımından değil, sevme dinamiklerini düzenleme ve bu dinamiklerce düzenlenmede azami öneme sahip olması bakımından. Bu bağlamda sevme ve biçimlerine karşı koyuş da aslında araç-amaç ikiliğinde kendine yabancılaşmış bir zihniyetin, yabancılaşmamışları kendi saflarına katma yönündeki patetik ama sonuçları ağır olabilen çabasıdır.

Gizli ilişkilerini sürdüren Winston ve Julia arasında, kendileri gibi düşündüğüne inandıkları ve bu nedenle sistemle savaşlarında bir umut olarak gördükleri O'Brien'la buluşmadan kısa süre önce

yakalanmanın olası sonuçlarına dair bir konuşma geçer. Üzerinde anlaştıkları iddia, ne olursa olsun birbirlerini satmayacaklarıdır. Satmanın tanımını Winston şu sözlerle yapar: “İtiraf adam satmak demek değildir. Söylediklerinin ve yaptıklarının önemi yok, önemli olan neler duyduğundur. Eğer beni sana olan aşkımdan vazgeçirirlerse, işte bu seni satmak olur” (57). Kişiyi sevdiği kişi hakkında bir şeyleri söyletirmek, o kişinin sevdiği kişiye karşı beslediği duyguları değiştirmekle bir değildir. Julia’nın “İçine giremezler” sözünü doğrular Winston: “[D]oğru. İnsanın içine giremezler. İnsan olarak kalmanın bir değer taşıdığını içinde gerçekten hissediyorsan, somut bir sonuç elde etmesen bile, onları yenmişsin demektir” (57).

İkilinin yakalanıp birbirlerinden ayrı hapsedilmeleriyle Winston için başlayan çok çetin süreç, nihayetinde birbirlerini asla satmayacakları yönündeki iddianın çürümesiyle sonuçlanır. Hapsedildiği süre boyunca Winston, insanlıktan çıkacak kadar ağır bir işkence sürecinden geçer. Süreci yürüten O’Brien’la Winston arasında gerçekleşen kilit konuşmada O’Brien, Winston’a sistem gerektirdiği takdirde iki artı ikinin beş olabileceğini “kanıtlar”. Hâlâ gerçeklik algısında direten, gerçeğin ideolojiden üstün olduğunu savunan Winston’a sistemin nihai amacı olan “insan üzerinde iktidarın nasıl kurulabileceği” sorusunu yönelttiğinde Winston doğru yanıtı verir ve O’Brien şu can alıcı tespitini bizimle paylaşır:

“Çok doğru. Ona acı çektirerek. Boyun eğmek yeterli değildir. Acı içinde olmadıkça, onun kendi isteğine değil, senin isteğine uyduğunu nasıl bilebilirsin? İktidar acı çektirmek ve küçük düşürmek demektir.[...] Dünyamızdaki gelişme, acıya doğru ilerleyen bir gelişme olacaktır. Eski uygarlıklar, sevgi ve adalet üzerine kurulduklarını ileri sürerlerdi. Bizimki nefret üzerine kurulu. Bizim dünyamızda korku, kin ve övünmeden başka duygulara yer yok. [...]” (90)

Konuşmanın bitimine doğru karşı durmayı sürdüren Winston’a işkencelerden sonra ne hale geldiğini gösterir O’Brien. Winston adeta insanlıktan çıkmış olduğunu görüp dehşete kapılır. Her şeye rağmen hâlâ karşı durabileceği bir nokta vardır: Julia’yı satmamıştır. O’Brien Winston’u onaylar çünkü hakkında verilebilecek tüm bilgileri dökülmüş olmasına karşın Julia’yı satmadığının, kadını hâlâ sevdiğinin o da bilincindedir. Winston’ı nice işkence yıldırmamıştır, ancak bir nokta gelir ki O’Brien’in ona yaşattığı en büyük korku -sıçanlar tarafından başının yeneceğini gördüğü andaki korkusu- yılmasını sağlar. “Bana değil! Julia'ya!” diye bağırmasıyla hayata döner.

Diğer devletleri tahakkümü altına alma, kaynaklarına el koyma, düşmanı kendine bağımlı kılma, tek güç olma gibi daha önemli (!) politik-ekonomik tasarımlar dururken Winston’ın Julia’yı “sattığı” anın, iktidarın kendini tam anlamıyla teyit ettiği an olması anlaşılabilir aslında. Geri dönülmesi neredeyse imkânsız bir hamleyle hayata dönen Winston’la Julia iki yabancısıdır artık. Sevmenin ve sevmeyele tetiklenen birlikteliğin olmadığı yerde yabancılaştırma hakimdir, yabancılaştırmanın hakim olduğu yerde ise araç-amaç ikiliği gibi hiyerarşik yapılanmanın temelinde yatan parçalanmış birlikler. Parçalanmamış tek birlik iktidardır; iktidarın aracı da, amacı da iktidardır. “Büyük Biradere karşı duyulandan başka sevgi duyulmayacak[tır]” (90), zira başka bir kişiye duyulan sevgi, sürerliğini iktidar hırsını her şeyin önüne koyan kişiler arasındaki yabancılık hissine ve her an bir diğerini iktidar uğruna satmaya borçlu olan iktidara tehdit oluşturabilir.

Gezi isyanını bastırmak için polisin gün geçtikçe arttırarak uyguladığı şiddet, yine gün geçtikçe insanların dışarıdan gelen bir direktif olmaksızın birleşmelerini hazmedemeyen bir tepki kimliğine büründü. Bir tarafta Gezi’nin çokcinsiyetli yapısı, diğer tarafta çevik polisin ezici çoğunlukla erkeklerden oluşması -bu savı istatistiksel bir araştırmaya dayandırmamakla birlikte gözlemin ve görsel malzemenin bu noktada yeterli olduğunu kanımsındayım- özellikle anlamlıydı. Mizahi bir deyişle polisin değil yanında, arkasında duran bir kadın desteği bile yoktu; polisin tekcinsiyetli yapısı, çokcinsiyetli yapısıyla sevmeye biçimlerine çeşit çeşit anlamsal boyutlar yükleyen çapulcu kalabalığı karşısında polisin aslında ne kadar yalnız olduğunu, sevmeye ve sevmeye ne kadar uzak olduğunu kanıtlar gibiydi. Bu açıdan Kadınlara ve kadınlı-erkekli gruplara karşı uyguladıkları cinsiyetçi içerikli şiddet de şaşırtıcı olmadı.

İki topluluğun arasındaki önemli bir diğer fark da kuşkusuz birinin görev emriyle, diğerininse sözcüğün tam anlamıyla görev aşkıyla orada bulunmalarıydı. Polisler orada “mesleklerini icra ediyorlardı”; sonuçta ekmek parası kazanmaya devam etmeleri gerekiyordu. Polisleri amirleri güdüyordu, çapulcuları ise yalnızca kendileri. Polisler emir gereği, çapulcular istedikleri için oradaydılar. İstedikleri için bir yerde toplanan bireyler arasında kendiliğinden çekim yaşanırken, polisler arasındaki çekim AKP iktidarı tarafından, gelir dağılımdaki adaletsizlik bağlamında sömürü düzeyinde, zorla dayatılıyordu.

Buna bağlı olarak iki grup arasındaki bir üçüncü fark da çapulcuların “iş gücü bırakacak lükslerinin” olmasıydı; o anda orada olabildikleri gerçeği bunu teyit ediyordu. Aleyhlerindeki tüm bu adaletsizlikleri -erkek başlarına olma, emir gereği orada olma, orada olmama lüksüne sahip olmama- faturasını polisler, içinde buldukları koşulların gerçek sorumlularına kesmekten dahi âcizdiler.

Özetlenecek olursa AKP'nin de, AKP polisinin de, polisi destekleyen çetesel yapıların da tahammül edemediği şey çapulcuların kaçışmaları ya da havai fişekli yanıtlarından ziyade gerçekten inandıkları bir amaç uğruna sokaklara dökülebilmelerine dair bilinçti denebilir. O'Brien, ancak Winston'ın Julia'dan nefret etme noktasına geldiği zaman başarıya ulaştığını bilir çünkü Winston'ın haklı olduğunu bilir, iki artı iki dördür, ama iktidarın iktidar olabilmesi için gerekirse beş olabilmelidir. Winston, Julia'dan nefret ettiğini dile getirecekse, bunu gerçekten öyle hissettiği için dile getirebilmelidir ve bu nedenle O'Brien Winston'a acı üzerine acı çektirir. Aksi takdirde - O'Brien'ı tekrarlayacak olursak- Winston'ın kendi isteğine değil, O'Brien'in isteğine uyduğunu nasıl bilebilir? O'Brien, ayrıcalıklı bir kölesi olduğu iktidarın sürerliği uğruna insanı insan yapan hemen her şeye yabancılaşmıştır. Bu yabancılaşmayı yeterince özümsememiş her bileşen, iktidarı sarsmaya adaydır. Gezi isyanına katılan kişi ve kesimler, AKP'nin kâr-iffet politikaları çerçevesinde üreyen yabancılaşma biçimlerine, kesimler arası farklılık ve anlaşmazlıkları bir kenara koyup yan yana gelerek, el ele vererek, sıkış-tıkış durarak en ağır yanıtı verdiler. Alberoni'nin deyişiyle mutlak bir dayanışmanın egemen olduğu, yabancılaşmaya mahal vermeyen yeni bir dünyanın kapılarını kısa süreliğine de olsa araladılar. Ve dediler: İstedığın kadar korku ve kin sal, istediğin kadar acı çektir, biz inadına seviyoruz.

IV. Sonsöz

Diğer olumsuz ütopya yazarları nasıl değilse, Orwell de bir felaket tellalı değildir. Bizi uyarmak ve uyandırmak ister. Hâlâ umar – ancak Batı toplumunun erken dönem ütopya yazarlarınınkine karşılık umudu boşadır. 1984'ün bize öğrettiği üzere umut, ancak günümüzde tüm insanların karşı karşıya kaldığı tehlikenin -bireyselliğin, sevginin, eleştirel düşüncenin tüm izlerini kaybetmiş ve üstelik “çift düşün” yüzünden bunun farkında olmayacak bir robotlar toplumu tehlikesinin- farkına varmaları yoluyla gerçekleşebilir. (Fromm 1983, 267)

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'e ilişkin Fromm'un tespiti, ekonomik istikrarsızlık-vahşi kapitalist uygulamalar kısır döngüsünün tüm hızıyla döndürmeye devam ettirdiği dünyamız, ender de olsa bireylerin kitleler halinde bir araya gelip entelektüel olduğu kadar duygulanımsal nitelikte tepkilere tanık oluyor. Düşünmekten ve sevmekten korkmayı reddeden bireylerin var ettiği Gezi isyanı da bunlardan biriydi. Bir farkındalık patlamasıydı aynı zamanda ve katılanlara paha biçilmez öğretiler bıraktı.

Son olarak makaleye dair bir eleştiri getirmek yerinde olacaktır. Gelecekte olası gerçekleri ya da gerçeklere yakın olasılıkları konu edinen bir kurmaca kitabıyla, gerçekleşmiş bir olguyu bir diğerinin merceğinden incelemenin en zorlu yönlerinden biri, özellikle olguyu açıklarken ne tür malzmeden yararlanılacağına karar vermektir. Gezi isyanını incelemede fikir olarak ilkin basında ve sosyal medyada beliren yazılı ve görsel metinlerin arşivlenmesi ve bu arşivin mümkün olduğu ölçüde

toplu bir değerlendirilmesi öne çıkıyordu. Ancak ne makalenin boyut olarak kapsamı, ne de zaman böyle bir değerlendirmeye imkân veriyordu. Makalenin incelemede *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün neden seçildiğine dair yeterli bir yanıt verdiği düşünülmektedir; bununla birlikte Gezi isyanını belgeleyen sayısız malzemenin arasından seçim yapmak, beraberinde meşruluk sorularını da getirecekti: Neden (sözgelimi şu değil de) bu? Bu, olgunun bütününe ne ölçüde temsil ediyor? Gezi 'ye dair yazı, fotoğraf, video malzemeleri, makalenin savıyla nasıl örtüşüyor? Örtüşebilir mi? Malzeme bolluğu; malzemelerin toplamından çok daha geniş ve katmanlı bir olgunun yorumlanmasında ne ölçüde meşrudur? Bu gibi sorulara hakkıyla yanıt verebilmek de daha geniş ve katmanlı bir çalışmayı gerektirir. Makale, böyle bir çalışma için bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir. Makalenin kapsamlı bir çalışmaya evrilmesi halinde kuramsal çatıdaki olukları da sağlam bir tamirden geçirme imkânı doğacaktır.

Kaynakça

- Francesco Alberoni, *Aşık Olma ve Aşk*. Çev. Gül Çetinor. İstanbul: Düzlem Yayınları, 1990.
- Erich Fromm, *Sevme Sanatı*. Çev. Özden Saatçi Karadana. İzmir: İlya İzmir Yayınevi, 2013.
- , "Afterword [Sonsöz]". George Orwell, *Nineteen Eighty Four [Bin Dokuz Yüz Seksen Dört]*. 1949. New York: Signet Classic, 1983.
- Handan Koç, "Gezi Direnişi ve Kadınlar". *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*. Ed. Özay Göztepe. Ankara: Notabene Yayınları, 2013.
- Karl Marx ve Friedrich Engels. "İdeoloji, Bilinç, Yabancılaşma, İşbölümü, Özel Mülkiyet, Komünizm [*Alman İdeolojisi*'nden derleme]. *Felsefe Metinleri*. Ed. Muzaffer Erdost. Çev. Sevim Belli. Ankara: Sol Yayınları, 2009.
- Bertell Ollman, *Yabancılaşma: Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Arayışı*. Çev. Ayşegül Kars. İstanbul: Yordam Yayınları, 2008.
- George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. pdf. www.toplumsalbilinc.org
- Sendika.org, "Avusturyalı direnişçilerden Tayyip Erdoğan'a: 'Kızlı-erkekli, sıkış-tıkış'". 18 Kasım 2013. <http://www.sendika.org/2013/11/avusturyali-direniscilerden-tayyip-erdogana-kizli-erkekli-sikis-tikis/>
- Mustafa Sönmez, *Kent, Kapital ve Gezi Direnişi*. Ankara: Notabene Yayınları, 2013.